

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA KLASIČNU FILOLOGIJU

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, prosinac 1999.

Navicula Petri - rukopis Nikole Modruškog
(uvodna studija i transkripcija latinskog teksta)

Kandidat: Tamara Veličan
Mentor: prof. dr. Darko Novaković

Sadržaj

1. Uvod	2
2. Život i književno stvaralaštvo Nikole Modruškog	3
2.1. Životni put	3
2.2. Djela	5
3. Rukopis <i>Navicula Petri</i>	7
3.1. Povijest rukopisa	7
3.2. Opis rukopisa	9
3.3. Kratki sadržaj rukopisa	10
3.4. Interpretacija rukopisa s književno-povijesnog aspekta ..	11
4. Zaključak	12
5. Prijepis rukopisa.....	12
5.1. Napomena uz transkripciju teksta.....	12
5.2. Transkripcija teksta (transcriptio textus)	13
6. Popis literature	29
7. Prilozi	30

1. UVOD

Hrvatsko-latinska dvojezičnost i njezin kontinuitet bili su glavna karakteristika hrvatske pismene kulture od Trpimirovog natpisa iz 9. stoljeća pa sve do sredine 19. stoljeća, a latinski jezik njegov službeni idiom kroz cijelo tisućljeće u administraciji, diplomaciji, znanosti, crkvi, ali se njime služilo nadalje i u književnosti. Brojni hrvatski latinisti pišući na latinskom obogaćivali su i pridonosili razvoju svog narodnog hrvatskog jezika unoseći u njega motive antičke grčke i rimske književnosti, stilske postupke i neke važne književne vrste.

Najsajnije razdoblje hrvatskog latinizma jest humanizam, razdoblje 15. i 16. stoljeća u kojem djeluju i pišu mnogi naši značajni latinisti, a među kojima se nalazi i Nikola Modruški, autor djela o kojem će biti govora u ovom radu. U humanizmu dolazi do značajnih promjena na društveno-političkom planu (pojave građanske klase; sve veći broj mladih Hrvata školuje se izvan domovine na poznatim europskim sveučilištima), a na književnom planu to je značilo premještanje interesa sa "božanskih" na "ljudske" stvari; sedam srednjovjekovnih *artes liberales* zamijenilo je pet temeljnih humanističkih disciplina tzv. *studia humanitatis* (a to su gramatika, retorika, povijest, pjesništvo i moralna filozofija); proučavanje sveukupne duhovne, a naročito književne baštine antike, nastojanje oko njezina nasljedovanja postaje jednim od osnovnih obilježja humanizma. Nevolja hrvatskog humanizma je u činjenici da se on vremenski podudara s počecima prodora Turaka koji će bitno tematski obilježiti našu književnost.

U tom kontekstu, jasna je važnost koju zauzimaju hrvatski latinisti unutar hrvatske književnosti, a koji još uvijek nisu dovoljno istraživani, puno

toga još nepoznatoga i neproučenoga leži u tisućama rukopisa brojnih knjižnica kod nas i u svijetu. Potaknuta tom činjenicom željela sam da ovaj moj rad na dosad još nepoznatom i neobjavljenom rukopisu Nikole Modruškog bude mali doprinos književnoj povijesti i poticaj na njegovo daljnje istraživanje i kritičko izdavanje.

S obzirom na to da su djela biskupa Modruškog bila sve do nedavno još po sadržaju potpuno nepoznata, a osim toga se sva djela, izuzev jednoga (Nadgrobni govor kardinalu Pietru Rijariju¹), još uvijek nalaze u rukopisnim kodeksima u različitim knjižnicama, uglavnom u Rimu, prilično nedostupna, što autografi, što prijepisi, prava je sreća da se prijepis jednog njegovog djela našao u Arhivu HAZU ovdje kod nas u Zagrebu. Upućena na njega odlučila sam se bibliografski ga pregledati, transkribirati i opisati smjestivši ga u književno-povijesni kontekst.

2. ŽIVOT I KNJIŽEVNO STVARALAŠTVO NIKOLE MODRUŠKOG

2.1. ŽIVOTNI PUT

Društveno-politička situacija u kojoj je Nikola živio bila je prepuna burnih, dramatičnih događaja, političkih i idejnih previranja, naglih promjena u zemlji, unutarnjih antagonizama i moralne dekadencije. Radi bolje preglednosti kronološkim redom iznijet ću prilično opširno sve događaje koji su bitno utjecali na sudbinu Nikolina života.

Nikola Modruški (u literaturi se obično navodi kao Nicolaus, episcopus Modrussiensis) istaknuta je ličnost prve generacije humanista koja po svojoj aktivnosti i književnom opusu ide svakako među najznačajnije naše humaniste 15. stoljeća. Rođen je oko 1427. u Grblju kod Kotora, školovao se u Veneciji od 1434-1455. godine gdje je vrlo rano doktorirao na području filozofije i

¹ vidi str. 6

teologije kod čuvenog humanističkog filozofa i teologa Paola della Pergole. Vrativši se u domovinu, odmah nakon studija, 1456. još kao kleriku dodijeljena mu je u komendu od Franje (krčkog biskupa od 1444-1456.) benediktinska opatija sv. Lucije u Baški na otoku Krku. 1457. godine zaređen je za svećenika i već te iste godine 14. studenog papa Kalikst III imenuje ga senjskim biskupom. Navodno je 1459. sudjelovao s knezom Stjepanom Frankopanom i Franjom Modrušaninom (krbavskim biskupom) na skupu u Mantovi što ga je sazvaio papa Pio II (Enea Silvije Piccolomini) radi organiziranja europskih država u obrani protiv Turaka.

Već 1460. godine papa Pio II šalje Nikolu kao svog legata po prvi puta u Bosnu Stjepanu Tomaševiću, bosanskom kralju, radi neposredne opasnosti od Turaka koja je zaprijetila Bosni. No, u međuvremenu papa Pio II nagovoren od Stjepana Frankopana i krbavskog biskupa Franje premješta sjedište krbavske biskupije u Modruš i osniva novu modrušku biskupiju. 18. svibnja 1461. nakon smrti Franje Modrušanina papa imenuje Nikolu modruškim biskupom i on se vraća iz Bosne. No, već slijedeće godine stradava kao žrtva lokalnih antagonizama kada su ga krbavski knezovi Karlo i Ivan Kurjaković smjestili u tamnicu ne bi li na taj način iznudili od pape osnivanje posebne krbavske biskupije. Nakon dugih pregovora, na intervenciju zadarskog biskupa Maffea Vallaresa, Nikola Modruški biva oslobođen i već krajem 1462. ponovo imenovan papinim apostolskim nuncijem odlazi po drugi put u Bosnu, a zatim 1463. i na dvor Matije Korvina u Ugarsku. Nikolina misija odvijala se u vrlo delikatnoj situaciji. On je naime trebao raditi na jedinstvu svih kršćanskih država i vladara u zajedničkoj borbi protiv sve većeg i opasnijeg prodora Turaka. To nije ni izdaleka bilo tako jednostavno, jer je Stjepan Tomašević, zbog optužbi da šuruje s Turcima, odbio platiti sultanu danak, a još k tomu se okrunio krunom sv. Stjepana (jedinom pravom) prije Matije Korvina, zamjerivši mu se time, jer ga je ovaj smatrao svojim vazalom. Nikola je uspješno okončao misiju zahvaljujući vještoj diplomaciji: pomogao je uređenju unutrašnjih prilika u Bosni (pitanje patarena, bosanskih kristjana), pridobio

Matiju Korvina da u interesu opće kršćanske solidarnosti i jedinstva u borbi protiv Turaka pristane na Stjepanovo krunjenje, te nije došlo do sukoba. Štoviše, Korvin se vojno angažirao u Bosni. Nikola Modruški je imao podršku Ivana Viteza od Sredne i kaločkog biskupa Stjepana Varde, uglednih ličnosti na dvoru kralja Matije.

Uza sva nastojanja pad Bosne 1463. godine bio je neminovan i nije se mogao izbjeći, jer je bio izazvan dubokom krizom društvenih, političkih i ekonomskih struktura, turskim ucjenama, potkupljivanjem i suradnjom s antagonističkim grupacijama u Bosni. Nikola je doduše imao svoja tumačenja pada Bosne koja je nalazio u unutarnjem razlogu, u bosanskim kristjanima (secta manicheorum). Uglavnom, tim dramatičnim zbivanjima (tursko osvajanje Bosne, zarobljenje i pogubljenje Stjepana Tomaševića 1463. godine, osvajanje kraljevskog grada Jajca kao i ostale događaje tih godina) Nikola Modruški bio je sam prisutan, čak jedva izvukao živu glavu, o čemu pripovijeda u svom djelu *Defensio ecclesiasticae libertatis*.

Nakon pada Bosne papa šalje Nikolu na dvor Matije Korvina da pomogne daljnjem organiziranju otpora Turcima pri čemu se i on osobno angažirao. Potkraj 1463. godine kao poslanik kralja Matije odlazi u Veneciju po pomoć i vrativši se u domovinu priključuje se vojsci Matije Korvina u pohodu na Bosnu zajedno s banom Hrvatske Stjepanom Frankopanom, Ivanom Vitezom od Sredne, biskupom kaločkim Stjepanom Vardom i mnogim drugima. Tri mjeseca su uspješno ratovali i oslobodili oko 70 gradova, među njime i Jajce. No, zbog zime i jer nije stigla obećana pomoć europskih država sve akcije su prekinute, a Nikola se vraća u Ugarsku.

1464. godine Nikola naglo napušta Ugarsku, odlazi u Italiju i više nikada se ne vraća niti u svoju modrušku biskupiju i domovinu, a niti u Ugarsku. Razlozi tome još nisu dovoljno razjašnjeni; indicije da je pao u nemilost Matiji Korvinu (kao žtrva neke dvorske intrige prema vijestima Galeotta Marzija) teško da su istinite zbog pozitivne ocjene Matije u njegovim djelima, i jer je Nikola bio uvijek u dobrim odnosima s njim, te je uspijevao

djelovati na njegove odluke. U svakom slučaju, on o tim razlozima nije htio pisati.

Ostatak života proveo je angažiran u službi papinske države. Između 1464. i 1476. bio je kastelan Viterba, Ascolija i Fana, te susjednih gradova. 1472. godine povjerena mu je misija od pape Siksta IV u Veneciji da pripremi za rat na Levantu protiv turske mornarice papinsku flotu, kojom je neko vrijeme upravljao kao zamjenik kardinala Oliviera Caraffe. 1475. godine Nikola postaje guverner grada Spoleta, a 1476. i Todija. Od 1475. do 1479. bio je komendator crkve u Skradinu u Dalmaciji. 1478. sudjeluje u diplomatskoj akciji prilikom sukoba papinske države i Firence. 1478/79. kao vicelegat kardinala Rafaela Riarija boravi u Perugi i tada se susreće s Lorenzom Medicijem kako bi isposlovao oslobađanje kardinala Rijarija. U tome nije uspio, ali mu je posvetio svoje djelo *Defensio ecclesiasticae libertatis*. Umro je 1480. godine u Rimu gdje je i pokopan u crkvi Santa Maria del Popolo.

2. 2. DJELA

Nikola Modruški je bio vrlo plodan pisac. Kao čovjek širokog obrazovanja održavao je brojne kontakte s humanistima svoga vremena, osobito s Korvinskim humanističkim krugom na čelu s Ivanom Vitezom od Sredne, biskupom varadinskim, na čijem je dvoru Modruški proveo neko vrijeme (izgleda da je to bila zima 1460.), a kasnije vodio s njime korespondenciju iz Italije šaljući mu svoja djela na uvid.

Zgodno je pripomenuti da je Nikola Modruški došavši u Italiju sakupio znatan broj dragocjenih rukopisa i knjiga (navodno je posjedovao zbirku od 80 kodeksa što je u ondašnje vrijeme bilo jako puno). Njegova biblioteka može se ubrojiti među najveće humanističke privatne biblioteke. Osim bibliofila i erudita bio je prijatelj i mecena pjesnika iz Perugie Francesca Maturanzija, te astronoma Johanessa Müller-Regiomontanusa.

Budući da se štampa tek počela razvijati, sva njegova djela ostala su u rukopisu. Kronološkim redom ukratko ću opisati koja su to djela:

1. *De mortalium felicitate, 1461.-62.*

Filozofsko-teološki dijalog posvećen Ivanu Vitezu od Sredne u kojem se raspravlja o tome može li čovjek bez božanske objave spoznati zašto je stvoren, odnosno o vječnoj temi ljudske sreće.

2. *Navicula Petri, 1460.-64.*

O ovom djelu bit će govora u nastavku rada.

3. *De consolatione, 1465.-66.*

Filozofsko djelo refleksivnog karaktera upućeno Marku Barbo, biskupu u Vincenzi. Bavi se mišlju o progonstvu i ljubavi prema domovini.

4. *De bellis Gothorum, 1473.*

Neinventivni historiografski spis u četiri knjige u kojem se Nikola Modruški u potpunosti oslanja na rimskog povjesničara Jordana (6. st.). Ovo djelo je zanimljivo samo zbog unosenja suvremenih događaja iz Nikolina vremena i opisa mjesta koja je osobno vidio.

5. *De humilitate, ?*

Asketsko-moralni spis u 9 knjiga sačuvan u istom kodeksu iza *De bellis Gothorum*. Budući da je okrnjen (nedostaju posveta, početak i kraj), ne može se ništa zaključiti o vremenu nastanka. U ovom djelu vidljiva je Nikolina velika teološka i svjetovna naobraženost.

6. *De titulis et auctoribus psalmodiarum, nakon 1474.*

Djelo egzegetskog karaktera upućeno Angelu Fasolu, biskupu grada Feltre, kojeg je napisao na njegov zahtjev služeći se u radu obilno vlastitom bogatom knjižnicom.

7. *Oratio in funere Reverendissimi domini D. Petri Cardinalis Sancti Sixti, 1474.*

Nadgrobni govor kojeg je Modruški kao *princeps eloquentiae* napisao kad je 5. siječnja 1474. u Rimu umro kardinal Pietro Riario. Taj govor naišao je na veliki odjek o čemu svjedoči činjenica da je uskoro bio štampan i doživio sedam nama dosad poznatih izdanja. Slovio je kao uzorak dobro sročene nadgrobnice. Taj njegov objavljeni govor je ujedno najstarija poznata prozna inkunabula u Hrvata.

8. *Defensio ecclesiasticae libertatis, 1479./80.*

Djelo je napisano kao obrana politike Siksta IV u sukobu papinske države s Firencem uz vidljivu težnju zaštite kršćanskog svijeta od Turaka. U tom spisu pored dosta autobiografskih podataka i niza refleksija, Nikola iznosi značajne događaje svoga doba kojima je sam bio sudionikom ili svjedokom. Usporedo s tim "...izlaže svoje koncepcije u vezi s teškim prilikama u kojima su se tada našle neke europske države, Crkva, papinstvo i pojedine nacije (posebno "natio Illirica"), ne samo zbog turske opasnosti, nego i zbog unutrašnjih opreka i moralne dekadencije u višim društvenim slojevima."²

9. *Glagoljsko pismo, 1476.*

Između ostalih pisama koja je Nikola napisao na latinskom jeziku, naročito je zanimljivo ovo pismo, jer je na hrvatskom jeziku i jer ga je Nikola Modruški napisao kao poslanicu upućenu Kaptolu i kleru modruškom 1476. u kojoj odlučno brani upotrebu glagoljice u bogoslužju pozivajući se na analognu praksu mnogih naroda u rimskoj crkvi.

Uz to bavio se Nikola vrlo vješto sakupljanjem, prepisivanjem i prevođenjem, kako grčkih tako i rimskih tekstova.

² Miroslav Kurelac, *Nikola Modruški : životni put i djelo*. Zagreb, 1988, str. 139.

3. RUKOPIS *Navicula Petri*

3.1. POVIJEST RUKOPISA

Kao što sam u uvodu napomenula, rukopis se čuva u Arhivu HAZU u Zagrebu pod signaturom II b 3. cart. misc. XV. kamo je prenešen kao zaostavština iz Kukuljevićeve zbirke u kojoj se nalazio pod brojem 624. Dalje od toga nisam mogla ništa saznati što se tiče njegove sudbine. Radi se o maloju starinskoj knjižici ispisanoj na papiru, dimenzija 210x150 mm koja obaseže 69 listova (svi obostrano ispisani i numerirani, osim prvog lista) s 28 redaka po stranici. Knjižica je *miscellanea*, što u ovom slučaju znači da sadrži različita djela različitih autora koje je neki marljivi pisar prepisao u jednu bilježnicu. To se vidi po rukopisu koji je više manje identičan, možda negdje malo nemarniji, negdje savjesniji, no u svakom slučaju je, kako se meni čini, cijelu bilježnicu prepisala ista ruka. Ovdje napominjem da u rukopisu ima dosta dodataka na marginama koji potječu od druge ruke³. Većina tih dodataka je dosta nečitko napisana, ali iz mjesta koja se mogu pročitati može se zaključiti da je vjerojatno neka druga osoba sebi bilježila natuknice kao podsjetnik, jer se uglavnom radi o izvađenim ključnim riječima iz teksta (na dosta mjesta na marginama piše *nota*). Možda je upravo ta ruka dodala paginaciju. Naime, vidljivo je da se radi o naknadnoj numeraciji po tome što nakon stranice 21 dolazi stranica 21/bis. Numeracija počinje drugim listom koji je označen arapskim brojem i teče do broja 69. Označeni su listovi, a ne stranice. Tekst je na stranicama nepravilno centriran. Razmak između redaka je razmjerno prostran. Rubovi redaka su skladno ujednačeni. Tekst je pisan crnom tintom. Nema ilustracija, niti iluminacija⁴.

Kristeller je ovu knjižicu bibliografski opisao u *Iter Italicum V* (odnosno u *Iter Slavicum meridionale*), pa ovdje prenosim njegov sadržaj u cijelosti radi boljeg uvida:

³ vidi npr. fol. 16r. u prilogu br. 3

⁴ vidi prilog br. 3

II b 3 cart. misc. XV. 69 fols.

f. 14v-15v. Nicolaus ep. Modrusiensis, letter to Stephanus archiep. Colocensis. 15v-32v. Anon. treatise (according to the modern table of contents: de potestate Ecclesiae Romanae), inc. *Navicula Petri periclitatur...*(str. 452.).

Kako je vidljivo iz navedenog, Kristeller je opisujući rukopis pretpostavljao da se radi o anonimnom spisu, a ne o posvetnom djelu koje slijedi kao nastavak odmah nakon pisma koje je Nikola Modruški uputio Stjepanu Vardi, nadbiskupu kaločkom.

Koliko je meni poznato, na temelju istraživanja sekundarne literature, ovo je jedini primjerak ovog rukopisa. Spominje ga Kurelac u svojoj studiji o Modruškom, koji je prvi, još 1988. godine ovlaš pročitavši rukopis, otkrio da se zapravo radi o djelu Nikole Modruškog *Navicula Petri*, te je napomenuo da ga priprema za kritičko izdanje, ali ono se do danas još nije pojavilo.

Kurelac smatra da je djelo nastalo negdje između 1460. i 1464., a što ću ja i pokušati dokazati u sljedećem poglavlju na temelju analize sadržaja rukopisa. Ovdje se dakako ne radi o autografu, nego o prijepisu rukopisa. Naime, usporedivši neke od postojećih autografa Nikole Modruškog s ovim rukopisom došla sam do zaključka da se radi o prijepisu nekog pisara, a ne o izvorniku. Tu tvrdnju potkrepljujem priloženim faksimilom Nikolinog vlastoručnog pisma sačuvanog u bilješci o kupnji jednog kodeksa koji se danas nalazi u Vatikanskoj knjižnici ⁵(Tekst glasi: Ego Nicolaus episcopus Modrussiensis emi hunc librum...).

3.2. OPIS RUKOPISA (jezik i ortografija)

Tekst rukopisa napisan je kurzivnom goticom, pismom kojim su pisani najstariji hrvatski latinički tekstovi. "Gotica je latinsko pismo knjižnog i dokumentarnog karaktera koje se u više regionalnih varijanata upotrebljava u skriptorijima i u kancelarijama zemalja Zapadne Europe otprilike od kraja 12.

⁵ vidi prilog br. 2

do polovice 15. st."⁶ Nastala je kao izravan derivat karoline. Budući da se kurzivna gotica oblikuje ovisno o individualnim osobinama pisara, ovi tekstovi zadaju posebne poteškoće pri čitanju. I sustav kratica, koji je u gotici najrazvijeniji od svih srednjovjekovnih pisama, često je individualan. Među opće značajke ubraja se potpuno napuštanje oznake za diftong. U ovom rukopisu ja ne vidim razlike u oblikovanju slova, spajanje slova (*unio litterarum*) ukusno je provedeno, pa slova nisu strogo pritiješnjena jedno uz drugo. Obvezne ligature et, nt, ri itd. pravilno su upotrebljavane. Sustav kratica je dosljedno proveden. Rukopis je dobro čitljiv.

U ortografiji pisanja latinskih riječi pisar ne piše diftonge *ae*, *oe*, nego alternativni znak *e*. U nekim riječima koje počinju samoglasnikom dodaje ispred suglasnik *h*, kao npr. u riječi *habundancia* umjesto *abundancia* (usp. latinski tekst, fol. 22v.). Isto tako umeće slovo *p* između konsonantske grupe *mn*, uočava se i zamjena slova *t* sa *d*, *c* sa *qu*, pa tako *d* sa *c* (*quidquam* glasi *quicquam*). Slovo *c* se umeće između slogova u riječima *mihi*, *nihil*, pa one glase *michi*, *nichil* (usp. lat. tekst, fol. 22v.), a *f* se ponekad piše kao *ph* (usp. *nephas* umjesto *nefas* u latinskom tekstu, fol. 26v.). Ima i drugih razlika u ortografiji, posebice u pisanju vlastitih imena osoba i mjesta. Takve su razlike u ortografiji osobitost svih starih latinskih rukopisa.

Stilske osobitosti hrvatskih latinista - to je povratak klasičnim uzorima u svakom pogledu, a osobito u pogledu jezika. Tekst je napisan korektnim latinskim jezikom.

3.3. KRATKI SADRŽAJ RUKOPISA

O vanjskim okolnostima nastanka djela govori uvodno posvetno pismo koje prethodi djelu. Nikola Modruški je spis *Navicula Petri* posvetio kao dar Stjepanu Vardi, vrlo utjecajnoj ličnosti na dvoru kralja Matije Korvina u Budimu, s kojim je Nikola bio u prijateljskim odnosima (za njega znamo da je

⁶Jakov Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti...*, Zagreb, 1991, str. 99.

bio nadbiskup kaločki od 1957. do 1968. godine kada je postao kardinal; umro je 1472.), obraćajući mu se riječima: "Reverendissimo in Christo patri et domino Stephano archiepiscopo Colocensi..."⁷ U posvetnom pismu Nikola daje naslutiti o čemu će biti riječi u djelu, kad kaže Stjepanu Vardi da mu je pripremio dar, ne toliko ugodan, koliko u skladu s ovim najbijeđenijim stanjem njihova vremena (usp. latinski tekst, fol. 15v.). Ipak se nećeš čuditi, kaže dalje, ako su manje uglađena (misli *munera*); ne dolaze naime iz mirne sobe ili udobne knjižnice, nego s leđa konja koji juri, a na čija leđa me već mnogih mjeseci prisiljavaju sjedati najteže brige za državu.

Odmah na samom početku djela Nikola objašnjava metaforu Petrove lađice u oluji. *Navicula Petri* označava zapravo, kako i sam Ambrozije kaže, skup vjernika (*fidelium coetum*) ili zajednicu koju običavamo nazivati Crkva. Ova zajednica se, poput Petrove lađice, nalazi na sredini mora zapljuskivana različitim valovima (jer je nužno, kaže, da učenici božanske pravde budu postavljeni na sred najopasnije pučine ovoga svijeta) šibana vjetrovima i oslabljivana različitim zasjedama unutarnjih i vanjskih neprijatelja. Ali, iako se putnicima na lađi često čini da njihov Gospodar spava, Nikola upozorava na riječi Gospodinove što ih je rekao preko proroka: "*Ego dormio, et cor meum vigilat*". Spava Bog, kaže, Epikuru i Heraklitu koji smatraše da se sve događa po sudbini, ali ne i Salomonu i svima onima koji god priznaju Boga za upravitelja i stvoritelja svijeta; koji neće dopustiti da padne niti vlas s glave protiv njegove volje. Dalje razmatrajući Nikola zaključuje da od Boga ne dolazi samo dobro, već i zlo, te da poput Joba valja misliti: "*Si bona de manu Domini suscipimus, mala autem quare non recipimus? Et iterum Dominus dedit, Dominus abstulit*". Dalje nabraja primjere iz Starog zavjeta, kako Bog ne samo da dopušta da se događa zlo, nego štoviše hoće i naređuje to. Ne govori Nikola o zlu u smislu grijeha, nego o onim zlima kao što su *poene, carcenae, exilia, tormenta, mortes, diversa dolorum mala et cetera id genus* koje sve upravlja Bog po svom sudu, kako kaže Augustin. Bog smrtnike običava mučiti nekom

⁷ vidi latinski tekst na str. 13

čudnom brižljivošću; jedne vježba stegom da ne bi njihova dobrota popustila pred raskalašenosti, druge zbog njihovih prijestupa milosrdno batinama popravlja da ne bi zauvijek propali. Bog nikome ne želi propast i *eterna tormenta, sed sempiterna vita*, stoga već *in mortali vita* započinje udarati na čovjeka, a katkada čak uvodi zlo da bi učinio čim vidljivijima svoja djela uklanjajući kasnije to zlo. To je put kojim se ide do očišćenja i koji ima svoje nadnaravne razloge, a koji su prošli stari oci naši, mučenici i apostoli Petar i Pavao prije nas. Samo u svjetlu vjere i progoni i tamnice i životne opasnosti time dobivaju svoj smisao. *Quanto plus tormenti, tanto plus gloriae*. Ne treba bježati od nevolja. Ponovo navodi primjer Joba, vjernog njegovog slugu, koji nije izgubio povjerenje u Boga niti kad je imao *inter foetores accerbissima corporis totius vulnera*, nego je *gracias deo decantabat*. Isto tako daje lijepu usporedbu: kako žeteoci izdvajaju pšenično zrno iz pljeve, tako se i vrline dobrih ljudi pročišćava od mana različitim nevoljama. I dalje, blažen je čovjek koji izdrži do kraja u iskušenjima, jer kad bude iskušán, primit će vijenac kojeg je Bog obećao svojim miljenicima. Bog nas naime iskušava da li smo dostojni njegovog prijateljstva. Kao što *Christus pro nobis passus est reliquens exemplum* da slijedimo njegove tragove, tako i mi moramo trpjeti, imati strpljenja i pouzdanja u božju providnost (*dei providentia*), ne klonuti duhom. Samo tako može i Petrova lađica sačuvati svoj pravi od Boga određeni put i neće se izgubiti u besmislu.

3.4. INTERPRETACIJA RUKOPISA S KNJIŽEVNO- POVIJESNOG ASPEKTA

Poput većine Nikolinih djela tako je i ovo filozofsko-refleksivnog, teološkog i religioznog sadržaja. Njegovo humanističko obrazovanje dolazi ovdje naročito do izražaja. U ovom dosad neobjavljenom spisu Nikola razmatra krajnje razloge dramatičnih zbivanja svoga doba pokušavajući u njima vidjeti i naći jedan viši smisao nevolja koje su zadesile kršćansku zajednicu. Ocrtava se

ovdje duboka religioznost više nego u bilo kojem njegovom djelu. Alternativni naslov djela, koji je naveden na početku knjižice, je *De potestate ecclesiae Romanae*, vjerojatno upravo zato što se veliča u djelu moć rimske katoličke Crkve. Podupirući svoje razlaganje brojnim citatima dokazuje Nikola Modruški svoju izuzetnu učenost, klasičnu obrazovanost, poznavanje antičkih pisaca i njihovih djela, kako rimskih (Katon, Lukan, Seneka, Boecije) tako i grčkih (Epikur, Heraklit), te dakako Biblije (navodi riječi proroka i apostola) i patrističke literature - djela crkvenih otaca (Augustina, Jeronima i dr.).

4. ZAKLJUČAK

Ovo djelo svojim stvarnim sadržajem zaslužuje naročitu pažnju i zasebnu ocjenu jer dodatno osvjetljuje i upotpunjuje sliku o burnom životu Nikole Modruškog, ocrta njegovu ličnost i vrijeme u kojem je živio. Osobito se u njemu otkriva duboko religiozna duša Nikole Modruškog. I da citiram Kurelca: "Nikola je imao smisla za konkretno, ovovremeno, ne samo u diplomaciji i obrambenom ratu, u vođenju flote, u upravljanju gradovima, već i u konkretnim crkvenim pitanjima, u pitanjima pastorizacije puka, vjernika, običnog naroda, zalažući se posebno za liturgiju na narodnom jeziku. Kod svega toga njegov duh nije se zaustavio na prolaznom."⁸ U svim zbivanjima Nikola je vidio Božju volju i zakon. Njegova humanistička naobraženost naročito se očituje u brojnim citatima kojima je popratio argumentaciju svojih stavova izloženih u djelu. Stoga nije čudno što ga je već pjesnik i prijatelj Francesco Maturanzije u njemu posvećenim pjesmama nazvao "*eruditissimus vir Nicolaus episcopus Modrusiensis*". Po opsegu i kvaliteti svoga rada on je to svakako zaslužio.

⁸ Miroslav Kurelac, *Nikola Modruški : životni put i djelo*, Zagreb, 1988, str. 141.

5. PRIJEPIS RUKOPISA

5.1. NAPOMENA UZ TRANSKRIPCIJU

Prilikom transkripcije latinskog rukopisa nastojala sam slijediti uobičajenu praksu, a da pri tom ne odstupam previše od samog rukopisa. S obzirom na to da ovo nije kritičko izdanje, dosljedno sam svugdje ostavljala grafem *ſ* u *ſ* gdje bi trebao biti glas *v*; diftonge *ae*, *oe* sam isto tako ostavljala onako kako su se tada zapisivali i izgovarali, dakle kao *e*, a skupinu *-ti-* kao *-ci-*. Kratice sam ipak sve razriješila radi lakšeg snalaženja u tekstu (npr. *e* = *est* ; *no* = *non* ; *dns* = *dominus* ; *pplm* = *populum* itd.). U tekstu postoje izvjesni interpunkcijski znakovi kao *:* , *;* , *.* , ali nisu svugdje jednoznačno provedeni, pa sam radi preglednosti teksta stavljala interpunkcijske znakove onako kako mi se to logički i smisleno nametalo. Osim toga intervenirala sam u majuskulu i minuskulu. Ponekad nema velikog slova za vlastito ime, a ja sam ga stavila, i obrnuto. Pisar piše prijedlog i imenicu zajedno, što sam naravno razdvojila. Nekoliko mjesta koja su bila meni sasvim nečitka označila sam križićima.

5.2. TRANSKRIPCIJA TEKSTA

fol. 14v.

Reuerendissimo in Christo patri et domino [domino] Stephano Archiepiscopo Colocensi

fol. 15r.

dignissimo Nicolaus Episcopus Modrusiensis salutem exoptat sempiternam. Solent qui longinquas adeunt terras reuertentes e peregrinis delicijs, munuscula amorem suum testancia, charissimis suis deferre. Cum autem ego te in charissimorum uel parentum uel dominorum numero habeam ac ne omnino uacuis ad te reuertar manibus, munera tibi ex Italis mercibus, quas olim in exiguo ingenioli mei penu recondideram, parauit; non quidem tam iocunda, quam miserrima hac temporum nostrorum condicione congrua, siquidem in hijs docetur ratio, qua in turbulentissima hac omnium tempestate, quam in Petri navicula nauigantes iugiter patimur, naufragij discrimina effugere ualeamus. Nec tamen miraberis, si minus redimita comptaque erunt, non enim ex quietis ueniunt camerula aut ex ociosa biblioteca, sed ex festinantis equi dorso, quo me iam multis, ut nosti, mensibus grauissime rei publice cure insidere coegerunt. Accipe igitur ab aman-

fol. 15v.

tissimo animo hoc uel exiguum munus, non Mauri esse† compositum manu, non Asiatico luxu delinitum, non agricole studiosa enutritum cura, seu piscatorum arte paratum, sed sola dei miseracione conditum, cui laus et gloria super infinita secula seculorum, amen.

Navicula Petri periclitatur in fluctibus atque usque in hodiernum diem recto dei consilio fluctuat; neque enim aliud teste Ambrosio navicula Petri designat, quam fidelium cetum, seu congregacionem⁹, quam /qua/ usitato uocabulo ecclesiam appellamus. Soli quippe Simoni dictum est: *tu es[t] Petrus, et super hanc Petram edificabo ecclesiam meam*, quam Matheus in medio maris

⁹ In margine: ecclesia est cetus fidelium

positam uarijs exagitari fluctibus iure describit, quoniam diuine iusticie sectatores in periculosissimo huius mundi pellago sitos necesse est; et uiciorum estibus et domesticorum externorumque hostium diuersis insidijs ac insultibus fatigari. Neque id dormiente deo, ut quidam rati sunt, qui eius prouidenciam e rebus

fol. 16r.

humanis tollere consueuerunt, verum et vigilante et volente, quod utique ipse Dominus per prophetam testatur: *Ego, inquit, dormio et cor meum uigilat.* Dormit enim et Epicuro et Heraclito deus, qui fato omnia agi putauerunt. Sed Salomoni uigilat, qui a Domino egredi censet iudicium singulorum, itidem et alijs omnibus uigilat quicumque deum et rectorem et conditorem uniuersorum profitentur, nec capillum capitis inuito ipso in terram decidere. Sed et alijs Dominus falsa quadam aut religione aut pietate dormire uidetur, quibus deum alicuius mali auctorem asserere summa religio est. Permittit deus, inquiunt, malum; sed non facit. Quos tamen ipse per Ijsaiam arguit dicens: *Ego Dominus et non est alter formans lucem et creans tenebras, faciens pacem et creans malum; ego Dominus faciens omnia.* Uel Iob in tantis malis positus, cur deo gracias agebat, dicens: *Si bona de manu Domini suscipimus, mala autem quare non recipiemus? Et iterum Dominus dedit, Dominus abstulit: Sicut Domino placuit, ita factum est. Sit nomen Domini*

fol. 16v.

benedictum. Irrisoria siquidem esset illa graciaram actio, ut inquit Augustinus, si ex hoc gratie aguntur deo, quod non donauit ipse nec fecit. Aut psalmista de praeuaricatoribus legis cur diceret: *Misit in eos iram indignacionis sue; Iram et indignacionem et tribulacionum immissiones per angelos malos.* Et rursum: *Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, que faciunt uerbum eius.* Et in lege ueteri quare tanta mala patribus nostris deus et minitasse et intulisse scribere[n]tur, nisi ipse auctor fuisset? Nonne antequam terra Chore, Datan et Abiron absorbuisset, Dominus Moysi iusserat dicens: *Precipe populo uniuerso, ut separetur a tabernaculis Chore Datan et Abiron.* Quo facto mox

terra dehiscens uiuos omnes absorbit. Similiter et sequenti die, cum Dominus propter iniustam populi murmuracionem eum igne consummere decreuisset, nonne Moysi ait: *Recedite de medio huius multitudinis, quare nunc etiam delebo eos*, et e uestigio incendium uastare cepit populum, cui Aaron cum thure non tam maturate occurrere potuit, quin quattuordecim milia hominum et septingenti

fol. 17r.

ab igne absorberentur. Longum foret et alias plagas et urbibus et populis priuatisque hominibus et magistratibus deo uolente ac iubente inflictas enumerare. Hec autem pauca et testimonia et exempla que inducta sunt, satis docere possunt: deo non solum permittente, sed etiam uolente ac iubente pleraque mala, immo fere uniuersa fieri. Non dicam de malo, quod peccatum est, de quo grandis nobis sermo restat, sed de illis malis nunc loquor, ut sunt poene, carceres, exilia, tormenta, mortes, diuersa dolorum mala et cetera id genus, que cuncta auctore Augustino dei iudicio dispensantur, sed multis sunt ad probacionem, multis ad damnacionem. Etenim quidque de causis deus omnipotens mira quadam prouidencia mortales consueuit uexare. Quosdam enim deus seuerius exercet, ut probate eorum uirtuti ampliora rependat premia, alios tristiore coerchet disciplina, ne probitas eorum per lasciuiam effluat; illos pro delictis uerberibus emendatos misericorditer corripit, ne in sempiternum perdat. Interdum et completis

fol. 17v.

in malicia sempiterna tormenta, quibus deputati sunt, in mortali uita incipit infligere. Nonnunquam mala inducit, quo in depellendis illis manifestiora opera sua faciat. Hec autem singula partitur certo inscrutabilique consilio, cuique expediant, distribuendo expedit. Namque uiris fortibus laudem et gloriam propria uirtute comparare. Nec in ipsis terrestrium rerum curis digne quispiam

dicitur coronari, nisi qui legitime certauerint. Idcirco et apostoli ibant gaudentes a conspectu concilii† quam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Sperabant etenim post illum agonem sese inmarcessibilem coronam suscepturos, ad quam promendam strenuum quemque Petrus constanti animo hortatur, dicens: *In quo exultabitis modicum nunc, sic oportet contristari in uarijs tentacionibus, ut probacio fidei vestre multo preciosior auro, quod per ignem probatur.* Profectus enim fidelium, ut ait Augustinus, sine tentacione non prouenit, nec sibi quisquam innotescit, nisi probacionis examine, nec coronabitur, nisi qui uicerit, nec uincet,

fol. 18r.

nisi qui certauerit. Quis autem certat, nisi qui inimicum habens tentacioni resistit. Quam ob rem pulcher/r/ime suadet Iacobus: *Omne gaudium existimate, fratres mei, cum in uarias tentaciones incideritis scientes quod probacio fidei vestre pacienciam operatur, paciencia autem opus reddit perfectum.* Et Paulus: *Gloriamur in tribulacionibus scientes quod tribulacio paciencias operatur.* Paciencia autem habet probacionem, probacio spem, spes uero non confundit. Libet hoc loco spectatissimum illius moralis theologi Senece inducere testimonium, qui hac de re disputans in libris illis, quos de prouidencia dei ad Lucillum conscripsit, preclare ait: *Cum mundus prouidencia dei regnat, quare multa mala accidant bonis uiris? Quod absoluens dicit: Bonus uir discipulus est dei, emulatorque et uera progenies, quam parens ille magnificus, uirtutum non leuis exactor, sicut seueri patres, durius educat.* Itaque cum uideris bonos uiros acceptosque dijs laborare, sudare, per arduum extendere,

fol. 18v.

malos autem lasciuire, uoluptatibus fluere, cogita filiorum esse modestia delectari: uernularum, licencia; illos disciplina tristiore contineri, horum aliorum audacia. Idem tibi de deo liqueat: bonum uirum in delicijs non habet; experitur, indurat, sibi illum preparat, et post hec subdit. Miraris tu, si deus ille bonorum amantissimos, qui illos quam optimos atque excellentissimos uult esse,

fortunam illis, in qua exerceantur, assignat. Ego uero non miror, si aliquando impetum capiunt. Spectant dij magnos uiros colluctantes cum aliqua calamitate. Nobis interdum uoluptati est, si adolescens constantis animi instantem feram uenabulo excipit, si leonis incursum interritus pertulit, tantoque spectaculum est graciosus, quanto illud honestior fecit. Non sunt ista, que possint deorum in se uultum conuertere. Hec puerilia et humane sunt oblectamenta leuitatis: ecce spectaculum dignum ad quod respiciat intensius operi suo deus [ecce spectaculum dignum ad quod respiciat intensius operi suo deus] ecce par deo dignus uir

fol. 19r.

fortis cum fortuna mala compositus, utique et si prouocauit; *non uideo*, inquam, *quod habeatur in terris Iuppiter pulchrius, si conuertere animum uelit, quam, ut spectet Catonem, partibus non semel fractis stantem nihilo minus inter ruinas publicas.* Huic etiam exemplum Reguli subicit. *Veniamus*, ait, ad Regulum, *quid illi fortuna nocuit? Que eum documentum fidei, documentum paciencie fecit. Figunt autem clavis et quocumque fatigatum corpus reclinauerit, uulneri incumbit; in perpetuam uigiliam suspensa sunt lumina: quanto plus tormenti, tanto plus glorie.* Sed utroque horum Iob, ille noster constantissimus, spectabilius multo dedit spectaculum, multoque deo graciosus et iocundius, qui non mundi gloria accensus ueluti hij, quos modo connumerauit Seneca, sed dei ipsius spectatoris reuerencia, spoliatus lautissima †, charissimis filijs orbatus, uniuersa priuatus familia, esca uermibus factus atque in ipso omnium miseriarum fundo constitutus, inter fetores tamen et accerbissima corporis tocuis uulnera gracias deo decantabat. Vel illi tres:

fol. 19v.

spectatissimi pueri Anania, Acaria et Misael, quale constancie sue exemplum prebuerunt? Qui potentissimi regis <iussa spernentes fornacem ardentissimam subire maluerunt, quam dei omnipotentis> uiolare. Quid de illis fortissimis uiris fratribus Machabeis loquar? Omnibus excruciatibus, quoscumque furiosa mens Anthiochi sciuit excogitare, corpora sua pro deo patriisque legibus

exponentibus? Precipue de illa Viragine matre eorum, que non modo filiorum non indoluit crudelia exempla, sed uiriliter eos exhortando, ne pre diuino amore ulla dubitarent subire tormenta ipsa, quoque ob eandem causam equo constantique animo mortem occumbere non dubitauit. Quid de Susanna dicam? Que non muliebri, sed constantissimi uiri animo capitale interrita exceptit iudicium potius quam contra legem dei seniorum illorum libidini obtemperare. Quid de clarissimo illo gentium doctore Paulo? qui Domini testimonio uas electionis meruit appellari, quanta se enumerat propter nomen Christi tormenta passum, in laboribus plurimis, in carceribus plurimis habundan-

fol. 20r.

-cius in plagis supra modum in mortibus frequenter. *A Iudeis, inquit, quinquies quadragenas una minus accepi, ter uirgis cessus sum. Semel lapidatus sum. Ter naufragium pertuli et alia pluraque mala, que enumerat.* Aut princeps apostolorum Petrus ceterique discipuli et amici Domini quantas calamitates, quantas tribulationes, quanta tormenta ac diuersi generis supplicia perpessi sunt? Et uox et tempus me deficerent, si cunctorum dilectorum dei singulas clades et exicia uellem enumerare. Ex quo satis constare potes<t>, quantum arguendi nonnulli sunt, qui ex plu[ri]mis et ocio oscitantes ad celum euolare cupiunt. Mouenda quidem prius sunt castra, exercitus per saltus et aspera moncium, sub estu et algore ducendus, multe noctes in uigilijs transigende, sitis et inedia sepius tolleranda, congregiendum cum hoste conferende, comminus manus, audendum dextera, prebendum nudo mucroni frequencius latus; feriendus est hostis. Ita tandem triumphandum. Tempestas rectum gubernatorem, stricta acies militem probat. Aurum igne et uir fortis mi-

fol. 20v.

seria examinatur, que tamen uerius tribulatio dicitur. Quippe, quemadmodum messorum triticum tribulando granum ex palea excuciant, itidem et uirorum bonorum uirtus calamitatibus uarijs a uicijs purgatur. Quid ergo nunc de illis dicendum est, qui sedulis et uotis et precibus diuinis fatigare aures non cessant petentes, se a uexacionibus erripi? Numquid non id postulant, ne boni uiri fiant,

ne quicquam propria uirtute a deo promereantur, inmemores illius? Beatus uir, qui suffert in temptationibus, quam, cum probatus fuerit, accipiet coronam, quoniam repromisit deus diligentibus se. Probat enim uario examine deus et an digni amicitia sua sint; sepius experitur, non quod deus non cognoscat quales futuri sint, cui tam uentura, quam preterita ac instantia eque presencia sunt; et qui cuncta ex suo arbitrio ire iubet, verum quo et ipsi sibi et ceteris innotescant eorumque uirtus et paciencia cognoscatur, quas nisi perpessis multis aduersitatibus et angustijs assequi impossibile est. Non est ergo, ut mea fert opinio, uiro bono flagitandum, ut eum deus aduersa

fol. 21r.

pati prohibeat, ceterum potius illud postulandum, quo in malis non corruat, sed uniuersa, que mortalibus accidere possunt, magno constantique animo perferat. Siquidem tunc demum uir bonus, constans, sanctus, uerus amicus dei poterit appellari, tunc illam dabitur sperare salutem ac gloriam, que et Christo nisi passo non est data. Oportuit enim Christum pati et ita intrare in gloriam suam. Quod Paulus declarans apercius ait: *Stetit Ihesus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod et deus exaltauit illum et dedit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine eius omne genu flectatur celestium, terrestrium et infernorum.* Oportet ergo sufferre, qui desiderat regnare. Nam iuxta apostoli sententiam si contollerabimus et correpnabimus. Verum nos, ut recte ait Augustinus, uolumus gaudere cum sanctis et tribulationes mundi nolumus sustinere cum illis. Sed recusat etiam in corpore, qui odium non uult sustinere cum corpore uel capite. Nam ipse Dominus docet, si mundus uos odit, scitote, quoniam priorem me uobis odio habuit. Et hoc est quod callidissimus

fol. 21v.

hominum piscator insinuat. Christus pro nobis passus est uobis relinquens exemplum, ut sequamini uestigia eius, quia, ut apostolus monet: *Si fuerimus socij passionum, erimus et consolacionum.* Poro et aliam ob causam deus uult prudentissimo consilio amicos suos aduersa pati quod plerosque bonos uiros et iustos torpere non sinit. Hos siquidem piae seueritatis tristiore compescit

disciplina, ne licenciosius vagentur, sed metu perteriti facilius uirtuti incumbant. De quorum se numero Paulus fuisse fatetur cum inquit et*: *ne multitudo reuellacionum extollat me, datus est mihi stimulus carnis Sathane, qui me colaphizet* et propter quod ter rogavi Dominum, ut auferat a me et dixit mihi: Paule, Paule, sufficit tibi gracia mea. Virtus enim in infirmitate perficitur. Eodem consilio et populum in terra promissionis adductum uidens Dominus lasciuire, iugumque dei detractare, inimicos, quibus eos coerceret, retinuit, quia inquit irritum fecit gens ista pactum meum, quod pepigi cum patribus eorum et vocem meam audire contempsit, et ego non delebo gentes, quas dimisit Iosue et mortuus est; ut in ipsis

fol. 21/bis r.

experiar Israheli utrum custodiant uiam Domini et ambulent in ea, sicut custodierunt patres eorum, an non. Et subdit scriptura: hec sunt gentes, quas Dominus dereliquit, ut erudiret in eis Ierusalem et omnes, qui non nouerant bella Chananeorum, ut postea discerent filij eorum certare cum hostibus et habere consuetudinem preliandi, quicque Satrapas Philistinorum, omnem quoque Chananeam et Sidonium atque Eneum, qui habitabant in monte Libano de monte Baal Hermon usque ad introitum Hemat diuisitque eos. Ut in ipsis experiretur Israel utrum audiret mandata Domini, que preceperat patribus eorum per manum Moysi, an non. Callebat siquidem sapientissimus rerum opifex populi ingenia sepiusque periculum fecerat. Quippe quamdiu iugo premebatur seruitutis frugi erat, uberiolemque deo famulatum exhibebat, sed eo deposito mox inutilis, immo uero et rebellis Domino redebatur, cui deus non est Xoilus† seueriorem se prebere uel patrem uel pedagogum, ut qui sponte uirtuti negligencius inuigilabant, metu acti uehemencius insudarent. Nam et nobilior equus sub freno uirgaque

fol. 21/bis v.

ad Domini regitur imperium, que si de Has† et ambo in discrimen adducuntur. Iuuencus non excusso iugo gemens utile et sibi et Domino uersabit glebam. Vitis quoque que falcem patitur, uberiolem parit fructum; at que sponte crescit

luxurians, infelices producit labruscas. Prona quidem cuncta ad lasciuam uidentur, tum autem humana mens in penuria probior quam in luxu redditur. Romanus populus, quoadusque concertantem de uirtute Karthaginem habuit, tocius honestatis ac sanctimonie exemplis pollebat, at contra sapientissimam Catonis sententiam in perniciem uictorum euersa cunctorum scelerum labe polutus est. Sublato enim hostili metu studia sua ad libidines et uoluptates conuerterunt, que prius inimicorum uirtus ad fortitudinem accendebat. Marcescit enim in ocio mortalium uirtus, quod utique sancti uiri optime intelligentes spontanea sibi bella et tribulaciones indixerunt inedia, nuditate, uigilijs, uerberibus sese macerando, ut quibus deus indulgencius pepercisset, ipsi sibi non parcerent; et intestina bella gerent, postquam externa desunt, uirtute<s> per lasciuam effluere,

fol. 22r.

non paciuntur; etenim nullus diligencior, fideliorue humane probitatis est custos, quam tribulacio. Hinc est, quod deus prouidens electos suos alios summam pati sinit inopiam, alios liberis orbari, alios infecundos et sine prole esse, multos aduersa iugiter ualitudine laborare, nonnullos diuturnis carceribus coarctari, istos indefessis affligi persecucionibus, illos tiranorum uaria tormenta pati. Nouit enim apprime medicus noster optimus, que cui ad morbum sint, que autem ad salutem, ac pro uarijs laboribus uarias adhibere medellas. Mauult quippe dilectos suos modicum hic constrictari <contristari>, quam propter momentaneam leticiam aut prosperitatem sempiterna amittere gaudia. Sic Petrus cito pro reparanda Petronille sanitate intercedenti respondisse fertur: *Sic ei expedit*; etenim uerebatur scitus medici nostri discipulus, ne prospera corporis ualitudo uanam pulchritudinem ad lasciuam induceret et pro temporali thoro eterna perderet connubia; solent plerumque rerum successus ad interitum esse et multi tribulacionibus ad celos

fol. 22v.

euecti sunt. Propterea apostolus ait: *cum infirmor forcior sum*. Quid ergo mirum, si deus ecclesie sue emulos siue hostes, quibuscum certet, assignat

sedulos castitatis eiusque omnis sanctimonie uel custodes uel exactores? Deus enim sapientia sua † quos diligit illos et corripit. Nonne scriptum est, Sodome peccatum ocium et habundanciam panis fuisse. Daudid quamdiu tribulatus est, non peccauit, in pace uero positus grauiter deliquit. Et populus postquam comedit et bibit, surrexit ludere, qui prius fame laborans oracioni uacabat. Seruiendum ergo Domino est semper cum timore et exultandum cum tremore, nec de se cuiquam presummendum. Quid enim habes, ut predicat Paulus, quod non accepisti. Humiliamini ergo sub manu potentis dei, apprehendite disciplinam et nolite abicere eam, ne quando irascatur Dominus et pereatis de uia iusta. Iratum siquidem deum procul dubio illi cogitacui, cuncta ex uoto fluxerint. Nam iuxta preclaram illam Demetriij sententiam. Nichil uidetur infelicius eo, cui nichil unquam euenit aduersi. Male enim, ut inquit Seneca, de illo deus iudicauit, qui indignus uisus est,

fol. 23r.

a quo alii† uinceretur fortuna, que ignauissimum quemque refugit, quasi dicat, quid igitur istum mihi aduersarium assumam? Statim arma demittet, non opus est in illo tota potencia, leui commutatione pelletur. Non potest sustinere uultum meum. Alius circumspiciendus est cum quo possimus conferre manum. Pudet congredi cum homine uinci parato, ignominiam iudicat gladiatorem cum inferiore conponi. Ecce quam constans est gentilis uox; sed Christiani qualis esse debeat illa nempe citharedi illius diuini. Ego uero in flagella paratus sum et dolor meus in conspectu meo est semper. Flagellat preterea deus delinquentes ut uerberibus emendati consultius sibi in futurum prospiciant. Nam plerique uix tandem sub flagello se pec<c>asse senciunt. Afflicti enim Israelite a serpentibus ignotis dixerunt ad Moysen: *Peccauiumus, quare locuti sumus contra Dominum et contra te*, ante uero nec peccatum suum recognoscebant, nec diuinum implorabant auxilium. Fratres Ioseph locuti sunt ad inuicem: merito hec patimur, quare peccauiumus in fratrem nostrum

fol. 23v.

et idcirco uenit tribulacio. Et Daud uidens Dominum propter peccatum elacionis eius iratum humiliter culpam suam recognouit et petijt, ut ipsemet puniretur, populo autem parceretur, eiulans et dicens: *Ego sum qui peccaui, ego inique, egi. Isti, qui oues sunt, quid fecerunt? Auertatur obsecro furor tuus, Domine, a populo tuo.* Vtile namque ut docet Augus<tinus>: Superbis est incidere in aliquod apertum manifestumque peccatum. Unde sibi displiceant, quo sibi placendo considerant. Salubrius enim sibi Petrus displicuit, quoniam fleuit, sibi placuit, quando† presumpsit. Hoc est quod dicit sacer psalmista: *Imple facies eorum ignominia et querent nomen tuum, Domine.* Periculum quippe in se fecerat, qui plagis emendatus Domino seruire didicerat. Propterea gracias agens decantabat: *Bonum mihi, quod humiliasti me, ut discam iustificationes tuas, quoniam, ut scriptum est, uexacio dat intellectum.* Hinc illa uox celestis ad superbum regem, seque omnipotenti equantem ruit dicens: *Tibi dicitur rex Nabucodonosor regnum tuum transit a te, et ab hominibus eicient te, et cum bestijs atque feris erit habitacio tua. Senum quasi bos*

fol. 24r.

comedes et septem tempora commutabuntur super te, donec scias quod dominetur excelsus in regno omni et cuicumque uoluerit det illud, que singula cum completa essent, quam humilis, quam mansuetus, quam deo subiectus et in lege ipsius fuerit eruditus audiamus. *Ego, inquit, Nabucodonosor oculos meos ad celum leuauit et sensus meus redditus est michi; et altissimum benedixi et uiuentem in sempiternum laudauit ac glorificaui; quia potestas eius, potestas sempiterna et regnum eius in omnem generationem et cuncti habitatores terre apud eum in nihilum reputati sunt, iuxta enim uoluntatem suam facit tam in uirtutibus celi, quam in habitatoribus terre et non est qui resistat manui eius et dicat ei quare fecisti?* Et concludit dicens: *Igitur ego Nabucodonosor laudo magnifico et glorifico regem celi, quia omnia opera eius uera et uie eius iudicia, et gradientes in superbia potest humiliare.* Ecce flagellatus quam resipiscit, qui in delicijs positus a deo superbiendo delirauerat, ut statue sue

uniuersos populos diuinos exhibere honores compelleret, et cum esset fetidum lutum

fol. 24v.

sese deo equaret, iratus in illos pueros gloriosissimos, qui demencie eius morem gerere contempnebat, toruo uultu clamitabat. *Quis est deus qui eruat uos de manu mea?* Quotiens Populus domini flagris et calamitatibus diuersis est coactus diuinam resumere disciplinam et idola relinquendo deum sequi ducem? Est enim adeo peruicax ingenium, ut nisi adhibitis tormentis aut ueritatem extorquere aut a malis prohibere nequeas, quibus monet Salomon frequencius plagas infligere, qui parcit, inquit uirge, odit filium suum, quam ob rem deus misericors ex filijs suis, quos delinquere conspicit erga eos uirgam assumere non retardat, quam ut senseris, mox reatum recognosce et cum psalmista prostratus exclama: Miserere mei deus secundum magnam misericordiam tuam, quoniam iniquitatem meam ego cognosco et peccatum meum contra me est semper; propicio enim flagellatur deo; qui sub uerberibus non induratur, hos enim castigans castigat Dominus at morti non tradit. Nam ipse prior pollicitus est, nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur et uiuat. Magne quippe misericordie

fol. 25r.

dei est non sinere peccatores cuncta ex sententia agere, sed confestim post delictum sumere penas, etenim in reprobis diem ultimum expectat, ut cum ad fundum peccatorum perueniunt, grauius in eos statuatur; consuevit enim quanto serius, tanto ulcisci grauius. Nam quosdam ob perpetuam eorum immanitatem impietatemque eternis deputatos supplicijs facit in hac mortalitate futurorum malorum praegustare acerbiter, ut Anthiocum et Herodem, quorum uterque miseris excruciatu doloribus leuissimum fetorem et uermes accerbissimos in hac uita pregustauit. Sic Sodomite sulphureos inferni ignes, quibus perpetuo cruciandi sunt, uiuentes senserunt. Sic pharaho caliginosas tenebras, ardorem, uermes et alia flagella, quibus torquendus a demonibus erat, in carne expertus est. Sic rex Asuerus uniuersas pene Tartari acerbitates in carne sustinuit, quas

erat post mortem sempiternis legibus passurus, cuius peccatum narrat Dominus per Isaiam dicens: *Visitabo super fructum magnifici cordis regis Assur et super gloriam altitudinis oculorum eius*

fol. 25v.

dixit enim in fortitudine manus: Ego feci et in sapientia mea intellexi et abstuli terminos populorum, et cetera. Idcirco iratus Dominus arguens stulticiam eius et reprobans inanitatem ait: Numquid gloriabitur securis contra eum, qui secat ea? Aut exaltabitur serra contra eum a quo trahitur? Quomodo si eleuetur uirga contra eleuantem se et exaltetur baculus, qui utique lignum est. Ob hoc subiungit propheta penam dicens: Propter hoc mittet Dominus dominator exercituum in pinguibus eius tenuitatem, et subtus gloria eius succensa ardebit quasi combustio ignis; et erit lumen Israhel in igne et sanctus eius in flamma et succendetur et deuorabitur eius spina et uepres in die una et gloria saltus† eius et Carmeli eius ab anima usque ad carnem consummetur et erit terrore profugus et reliquie† [l]igni, saltus eius pre parcitate numerabitur et puer scribet eos, huius amenciam pulchre arguit Hyeronimus: O stultissime ait mortalium dei iram tuam putas esse sapientiam et illius iussionem ad tuam refers fortitudinem, quomodo si securis gloriatur contra eum, qui securim tenet et serra contra eum a quo trahitur

fol. 26r.

opera cuncta, que per securim et serram fiunt, sua se arte perfecta et si eleuet quispiam uirgam et exaltet baculum cum potencia ad percuciendum, quem uoluerit et ipsa uirga et baculus glorie<n>tur et dicant a se percussum esse, qui percussus est et sic tu cum organum dei fueris uoluntatis erigeris in superbiam et cuncta, que geruntur, tue gloriaris fuisse uirtutis. Hinc admonentur duces ac principes terrarum, ne part/os/ triumphos et reportatas ex hoste uictorias proprie ascribant uirtuti, sed cuncta potius uoluntati dei tribuant, qui nouit multitudinem copiosam in paucorum concludere. Manu facit enim multorum amencia et precipue eorum, qui sibi diuinos usurpant honores, iram dei ante peractam uitam in se deseuire. Quo exemplum stulticie sue

cunctis edant. Hij sunt de quibus Dominus dicit: *Ignis succensus est in furore et ardebit usque ad inferni nouissima*. Contra hos et Hyeremias grauem illam maledicionem imprecatur, dupplici contricione conterere eos Domine, id est, ut et presentem miseram transigant uitam, et

fol. 26v.

futuram eternis defleant supplicijs. Sed hic forsitan instabit aliquis: cum scriptum est: *Deus non punit bis in id ipsum*, quomodo ergo hoc stabit, si tamen ob unam noxam peccatores et presentibus et futuris affligerentur flagris, cuius contrarium et Hyeronimus senssisse uidetur, qui illam Ieremie tractans imprecac/i/onem ait, quod genus humanum diluuio, sodomitas igne, Egipcios mari Israelitas in heremo perdidit. Scitote igitur ideo temporaliter pro peccatis punisse, ne in eternum punire<n>tur. Quare non iudicabat deus bis in id ipsum, qui ergo puniti sunt postea non punientur. Alioquin mentiretur scriptura, quod dicere nephas est. Ceterum hoc de illis dumtaxat intelligere monet Lombardus, qui inter ipsa flagella penitenciam egerunt, quam utique deus vel tem<pore> aut momentaneam tamen non aspernatur. Quod uero hij, qui temporalibus non emendantur uerberibus eternis excrucientur tormentis. Idem ipse Hyeronimus auctor est, nam mox fere intulit, queret hic aliquis. Si fidelis deprehensus in adulterio decoletur, quid de eo postea fiat? Aut enim punietur et falsum est, quod dicitur [non]

fol. 27r.

non iudicabit deus bis in id ipsum, aut non punietur et optandum erit adulteris, ut hic breui pena puniantur, ne trucidentur in eternos cruciatus. Ad quod respondemus deum ut omnium rerum ita suppliciorum quoque scire mensuram et non preueniri sententiam iudicis, nec illi in peccatorem extendi, dehinc pene auferri potestatem, et magnum peccatum magnis diuersisque lui cruciatibus. Si quis uero punitus sit, ut ille, qui Israelite maledixerat, et qui in Sabbato ligna colleg<er>at. Tales propterea non puniri, quia culpa leuis presenti supplicio compensata sit, leuis enim culpa leui supplicio compensatur, ex quo habes terrenum iudicem in plectendis reis, non posse celestis iudicis preuenire

sententiam, nec sumpto supplicio diuinam <aut> prohibere, aut temperare ulcione, quam tamen ab ipso fonte posse preueniri ipse indulsit misericors. Nam pollicitus est in quacumque hora ingemuerit peccator dimittetur ei et peccatorum eius non recordari amplius, quod intellegens psalmista decantabat: dixi confitebor aduersum me peccata mea, et tu

fol. 27v.

remisisti impietatem cordis mei. Talis enim, ut inquit Chrisostomus, talis est michi crede erga homines pietas dei, numquam spernit penitenciam, si ei sincere et simpliciter offeratur et si ad summum quis perueniat malorum et inde tamen uelit reuerti ad uirtutis uiam suscipit, libenter amplectitur, facit omnia quatenus ad priorem reuocet statum. Quodque adhuc est prestancius et eminentius et, si non potuerit quis explere omnem satisfaciendi modum; quantulacumque tamen et quodlibet breui tempore gestam non respuit penitenciam, suscipit etiam ipsam, nec patitur quamuis ex igne conuersionis perdere mercedem. Attende ergo diligentius, o peccator, et quocumque in statu peccatorum uel grauissimo et in maximis deprehensus sceleribus, non tardes in ipso uel iudicis uel tyrannorum presentaneo supplicio ad Dominum tuum corde saltem reuerti et temporanea supplicia animi conmitari contricione. Nempe tibi soli datum est dei depellere iram, nec iudicis seueritas, nec tyranni immanitas, nec, quod mirabile dictu est, ullo tormentorum genere ipse potest

fol. 28r.

perueniri deus. Stabilitum enim et perpetuo sanctitum est consilio, non dimitti peccata nisi penitentibus. Nonne uides ex latronibus penitentem ex cruce, quam ob scelera paciebatur, ad eternas mitti delicias? Non penitenti autem ad temporalia sempiterna adiecta esse supplicia? Predixerat siquidem Dominus etiam ad uesperum in uineam Domini Sabaot ad opus accedentem felicem illum suscepturum denarium, et non uigilantes uirgines a thalamo sponsi exclusas, nec queri poteris te bis punitum. Nam ceptis in hac uita penis in perpetuum affligendus eris, unaque pena in presenti incepta uita in futura sine fine perseuerabit; sed de hijs hactenus.

Nunc ad illud ueniamus omni sane admiracione dignum, quod quinto proposuimus loco, deum uidelicet immeritis etiam hominibus, non propter augmenta uirtutum, non propter exercicium, non propter correpcionem, non propter damnacionem, sed ob solam gloriam sue manifestacionis multa inducere mala, et in noxiorum malo suam ostentare potenciam. Ob hoc namque
fol. 28v.

cecum illum discipulis natum esse respondit, quod Augustinus admiratus de correccione et gratia disputando: Mirum est, inquit, unum, quod filios quorundam amicorum suorum, hoc est regnatorum, bonorumque fidelium sine baptisimo hic paruulos existentes: quibus utique si uellet huiusmodi lauacri gratiam procuraret, in cuius pietate su/n/t omnia, alienat a regno suo, in quod parentes mittit illorum et quosdam filios inimicorum suorum facit in manus Christianorum uenire et per lauacrum introduci in regnum a quo eorum parentes alieni sunt. Cum et illis malum et istis bonum meritum nullum sit, paruulis ex eorum propria uoluntate; sed hoc absoluens, quid inquit audiamus. Certe ait hec iudicia dei, quoniam iusta et alta sunt, nec uituperari possunt, nec penetrari de hoc eodem cum de bono perseuerancie disseretur. Non inquit fato cogitur deus illis infantibus subuenire, illis autem non. Cum sit utriusque causa communis aut res humanas in paruulis non diuina prouidencia, sed fortuitis agi casibus

fol. 29 r.

opinabimur. Cum mortales racionales uel damnande uel liberande sunt anime. Quandoquidem nec passer cadit in terram sine uoluntate patris nostri. Aut parentum neglegencie tribuendum est, quod paruuli sine baptissimo moriuntur, ut nihil ibi agant diuina iudicia. Quid dicam? Quod paruulus aliquando ante baptisma expirat etiam festinantibus parentibus et paratis ministris ut paruulus baptisetur, deo tamen uolente non datur, qui cum paululum in hac uita non tenuit ut daretur, quid est, quod aliquando paruulis infidelium filijs potuit, ne irent in perdicionem et filijs fidelium non potuit baptisimate subueniri? Ubi certe ostenditur, quod personarum apud deum non sit accepcio; alioquin

electorum suorum magis quam inimicorum filios liberaret. Rur[er]sum et de libero arbitrio loquens aliquando ait filijs infidelium patratur hec gratia. Cum occulta dei prouidencia in manus piorum quoquomodocumque perueniunt, aliquando fidelium filij non ea consecuntur; alteri impedimento existenti, ne periclitantibus subueniri fuerit; uere ista per occultam dei prouidenciam est, cuius inscrutabi-

fol. 29v.

lia sunt iudicia et inuestigabiles uie eius. Sed quid ego uermiculus de huius<mo>di diuinis respondebo misterijs, postquam tantus talisque uir titubat et hesitat? Nempe cum Paulo exclamabo: *O altitudo diuiciarum sapientie et sciencie dei, quam inscrutabilia sunt iudicia eius et inuestigabiles uie eius.* Videmus pueros innocuos, alios nasci claudos, quosdam cecos, nonnullos mancos, monstruosos, leprosos, impetigine laborantes et alijs plerisque affectos malis; num illis parentum, aut originalis culpe noxam obiciemus? Sed quid de nobis respondebimus, aut de multis infidelium filijs? Qui integris membris et perfectis nascimur lineamentis, quibus eadem crimina impingi possunt et grauiora. Hec esse uidentur et tamen uas figulo non audet dicere. Cur ita sum formatum? Est enim in ipsius positum arbitrio, quod quali forma producat ac pro libito suo de luto disponat. Illud tamen unum audeo affirmare opificem nostrum numquam consuescere, nisi ob maiora commoda, mala inducere. Si quidem ceci illius nati factum et ipsi ceco et multis alijs occasio sempiterni luminis extitit et pueri absque

fol. 30r.

baptismate decedentes plerosque parentes sollicitos ad querendam lauacri gratiam effecerunt; Constantino quam salutaris fuit illa lepre percussio? Et breuiter nullum adeo graue malum fuit, quin ex ipso multo maius elliciatur bonum. Callet enim opido sapientissimus artifex et ex spinis rosas colligere; quantos enim grauia exempla in Anthiochum, Herodem, Neronemque diuinitus edita a crudelitate sanguinis humani prohibuerunt? Quantos plaga Adam Chore: Datan, Abiron, Marie sororis Moysi ab inuidia temperauit. Quantos in

regem Naboth, Iesi, Simonem, Ananiam et Saphiram, uxorem eius, animaduersio, aliena non modo non rapere, sed sua quoque auidius non retinere edocuit? Quantos castiores Sodomitarum reddidit incendium? Similiter Amorei, Euei, Iebusei, aliorumque populorum terre promissionis, quos ob carnalia precipue flagicia Dominus Moysi delendos repromisit? Quantos Babilonis Nabucodonosor regis Asueri flagella humana potius quam diuina sapere monuerunt. Numquam tanto malo pharao cum Egypcijs

fol 30v.

affectus est quin et Israelico et Christiano populo maius inde obuenerit beneficium, neque illud conuenientiarius, nisi indurato pharaonis corde fieri potuit. Propterea Moysi iussit Dominus postulare a pharaone populum suum, ut dimittat. Ego autem inquit indurabo cor eius, et multiplicabo signa et ostenta mea in terra Egypti et non audiet uos; imittamque manum meam super Egiptum et educam exercitum et populum meum, filios Israel de terra Egypti per iudicia maxima et scient Egipcij, quia ego sum Dominus, qui extenderim manum meam super Egiptum. Et infra. Ingredere inquit ad pharaonem. Ego enim induraui cor eius et cor seruorum illius ac faciam [faciam] signa mea hec in eo, et narrares in auribus filij tui et nepotum tuorum, quot quociens contriuerim Egipcios et signa mea fecerim in eis et sciatis quia ego Dominus. Quod si pharao mox dominicis obtemperasset preceptis quomodo Dominus populis illis aut potenciam suam aut quanti humanum genus faceret, quantumue amaret ostendisset. Sed non oportuit inquires deum meo malo alijs benefacere?

fol. 31r.

et quis tu es, o peccator, qui iustissimo iudici legem inponere audeas? Aut ipsius arguere iusticiam? Deus quippe iustus, ut docet Augustinus, gubernans uniuersa nullam penam sinit immerito infligi de quo in libro retractacionum pulche<r>rime diserens: Omnis ait pena si iusta est pena peccati est. Si autem iniusta pena est, penam esse nemo ambigit, iniusto aliquo dominante homini inposita est. Porro, quia de omnipotencia dei et iusticia dubitare dementis est, iusta hec est pena et pro peccato aliquo inpenditur. Omne autem iustum a prima

iusticia, que est deus, est iustum. Et contra Iulianum disputans. Iuliane inquit: Si non est hec pena peccati profecto iniqua pena est, et iniustum facis deum, quo iubente infertur, aut infirmum, quo non auertente infligitur innocenti et alibi quicquid hoc accidit contra uoluntatem nostram, noueritis non accidere nisi de uoluntate dei et de ipsius prouidencia nutu et legibus et si nos non intelleximus, quid quare fiat, demus hoc prouidencie ipsius, quia non sit sine causa, et non bla-

fol. 31v.

sfemus, omnia enim que uanis uidentur in rerum natura temere fieri non fiunt sine iussu eius, deus namque, ut pulchre docet Hijeronimus: Uarie genus dispensat humanum, nunc punit, nunc miseretur, nunc corripit, nunc defendit, nunc arat, nunc serit, nunc maturas fruges metit et diuisas in areis territ, orbemque suum gubernat, ut uoluerit. Caue igitur ne tuum diuino preferas consilium, putesque ipsum quicquam iniuste agere. Nam, ut Boecius ait: De hoc, quid tu iustissime putas, omnia scienti prouidencie diuersum uidetur. Vnde et quedam causa uicta in bello placuit dijs, non Catoni, tamquam iusta; uicta uero Catoni non dijs, sicut testatur Lucanus, sed expositionem Cathonis reprobatur statim dicens: igitur quicquid uideas contra spem geri rebus quidem rectis ordo est, opinioni uero tue peruersa confusio, sed quid in tanta rerum uarietate agendum est? Dauiticum profecto sequendum consilium, confitendum uidelicet Domino in chitara et in psalterio decem cordarum psallendum illi. Nam chitara, ut

fol. 32r.

pater nulla nec excellentior est, nec illustrior, quam prodesse quamplurimis ac beneficenciam in omne genus hominum gloriose conferre. Posse enim prodesse laudabile est atque optandum. Velle autem cum possis, etiam gloriosum. Hac enim una re homines ad diuinam potenciam quam proxime mihi uidentur accedere, ut supremo dignitatis gradu collocati iacentes attollere, calamitosos erigere, inopes ditare, diuites ipsos et opulentos diciores facere sua liberalitate ac munificencia possit.

Hij sunt, quos intuemur, quos ueneramus, quos supra homines merito esse dicimus. Ceterum, clarissime pater, ego puer ac pene infans cum ardentem sitiam studia ac litteras, nec paterne mihi sufficiant facultates, ad pedes uestre benignitatis humiliter confugio orans atque supplicans, ut in hoc laudandi desiderio meo suscipere me dignemini commendatum.

LITERATURA

1. Frangeš, I. *Povijest hrvatske književnosti*. Zagreb : Nakladni zavod Matice hrvatske, 1987.
2. Gortan ; Vratović. *Temeljne značajke hrvatskog latinizma*. // Hrvatski latinisti (Croatici auctores qui Latine scripserunt). Vol. 1. Zagreb, 1969.
3. Hrkać, Serafin. *Nikola Modruški*. // Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine. Sv. 2., 3/4(1976), str. 145-156.
4. Hrkać, Seraphinus. *Nicolai Modrusiensis De mortalium felicitate dialogus*. // Dobri pastir. God. XXV (1975), str. 141-155.
5. Jovanović, N. *De consolatione Nikole Modruškog : magistarski rad*. Zagreb, 1998.
6. Klaić, V. *Povijest Hrvata*. Knj. IV. Zagreb. Nakladni zavod Matice hrvatske, 1985.
7. Kristeller, P. O. *Iter Italicum. Vol. V (Iter Slavicum meridionale)*. London & Leiden, 1990.
8. Kurelac, Miroslav. *Nikola Modruški : 1427-1480 : životni put i djelo*. // Krbavska biskupija u srednjem vijeku : Zbornik radova / uredio Mile Bogović. Zagreb : Kršćanska sadašnjost, 1988. Str. 123-142.
9. Krstić, Kruno. *Humanizam kod južnih Slavena*. // Enciklopedija Jugoslavije. 4. Zagreb, 1962., str. 287-303.
10. Mercati, G. *Notizie varie sopra Niccolò Modrussiese*. // La Bibliofilia, 26, Firenze, 1924-25. Str. 205-258.
11. McClure, G. W. *Sorrow and consolation in Italian humanism*. Princeton, New Jersey : Princeton University Press, /s. a./
12. Stipišić, J. *Pomoćne povijesne znanosti u teoriji i praksi*. 3. izd. Zagreb : Školska knjiga, 1991.

13. Žic, Nikola. *Najstarija inkunabula hrvatskog autora*. // Nastavni vjesnik : rasprave i članci. Knj. 41 (1932-33), str. 1-7.
14. Žic, Nikola. *Kodeksi Modruškog biskupa Nikole*. // Nastavni vjesnik : rasprave i članci. Knj. 41 (1932-33), str. 141-149.
15. Žic, Nikola. *Grob znamenitog Hrvata*. // Nastavni vjesnik : rasprave i članci. Knj. 41 (1932-33), str. 246-249.
16. Žic, Nikola. *Knjižnica Modruškog biskupa Nikole*. // Nastavni vjesnik : rasprave i članci. Knj. 41 (1932-33), str. 336-347.

P R I L O Z I

(slikovni su prilozi iz tehničkih razloga izostavljeni u verziji za digitalni arhiv)